

Agroresursu un
ekonomikas
institūts

EIROPAS SAVIENĪBA
EIROPA INVESTĒ LAUKU APVIDOS
Eiropas Lauksaimniecības fonds
lauku attīstībai

Ex-ante novērtējums
Latvijas Kopējās lauksaimniecības politikas
Stratēģiskā plāna
2023.-2027.gadam
(2.versija)

Pārskatu 2022. gada 18.oktobrī uz 16 lappusēm iesniedza :

Elita Benga
AREI Lauku attīstības novērtēšanas
daļas vadītāja

Saturs

1. *Vai visi SVID elementi, attiecīgajā SM ir korekti un izvēlētās vajadzības atbilstošas? 4*
2. *Vai izvēlētās intervences sniegs ieguldījumu izvirzīto vajadzību apmierināšanā un SM mērķa sasniegšanā? 6*
3. *Vai pareizi izvēlēti rādītāji un to vērtības ir atbilstošas mērķim un piešķirtajam finansējumam? 10*
4. *Vai šo rādītāju vērtību sasniegums dos ieguldījumu SM mērķi un atbilstošo vajadzību risināšanā? 13*

Lietotie saīsinājumi

<i>AREI</i>	<i>Agroresursu un ekonomikas institūts</i>
<i>CSP</i>	<i>Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde</i>
<i>EIP</i>	<i>Eiropas Inovāciju partnerība</i>
<i>EK</i>	<i>Eiropas Komisija</i>
<i>ES</i>	<i>Eiropas Savienība</i>
<i>VLT</i>	<i>Valsts lauku tīkls</i>
<i>VMD</i>	<i>Valsts mežu dienests</i>
<i>VRG</i>	<i>Vietējās rīcības grupa</i>
<i>ZM</i>	<i>Zemkopības ministrija</i>

EX-antes novērtējums par KLP SP 2.versiju

1. Vai visi SVID elementi, attiecīgajā SM ir korekti un izvēlēts vajadzības atbilstošs?

SO1

Papildināts vajadzību izvērtējuma apraksts saistībā ar risku pārvaldību.

SO2

Precizēti SVID elementi. No vājo pušu saraksta izņemtas nr.6.-9. un 10., kuri saistīti ar ārējo faktoru ietekmi, līdz ar to nav klasificējamās kā vājās puses.

SO3

SVID analīzē vājās puses

7. Pārstrādātās bioloģiskās produkcijas īpatsvars kopējā produkcijas apjomā Latvijā ir salīdzinoši neliels; 8. Zems piena nozares kooperatīvu pārstrādātā piena īpatsvars un 10. Lielu neapstrādātas produkcijas eksporta apjomu ietekmē salīdzinoši zemi primāro ražotāju ienākumi tādās nozarēs kā laukskopība un piens nav izņemtas. Šīs nav vājās puses, jo primāro ražotāju vai primāro ražotāju kooperatīvu iesaistīšanās pārstrādē var tikai pasliktināt pozīcijas pārtikas ķēdē saistībā ar ieiešanu jaunos augstas konkurences tirgos. Nav sniegts pamatojums tam, ka nepārstrādātas produkcijas realizācija būtu saistāma ar salīdzinoši zemiem ienākumiem - ir grafiks, kas liecina, ka LV primāro ražotāju daļa vērtības ķēdē ir starp TOP -5 valstīm.

1. Dabas apstākļu izraisītas iegūtās ražas svārstības; 2. Globālās tirgus svārstības un satricinājumi, politikas izmaiņas un politiski ekonomiskie faktori atstāj ietekmi uz lauksaimnieku ienākumiem; 3. Liberalizācijas procesi starptautiskajā tirdzniecībā saasina konkurenci gan ES iekšējā tirgū, gan ārējos tirgos ir attiecināmas uz SO2, jo to ietekmes mazināšana ir iespējama tikai un vienīgi ar risku vadības pasākumiem.

Iespējas

3. Mentoru piesaistīšana ar labo pieredzi un zināšanām spētu motivēt lauksaimniekus stāties esošajos kooperatīvos vai veidot jaunus nozarēs, kurās to ir maz vai nav vispār, vai konsolidēt esošos kooperatīvus ir norādīta, tomēr tās izmantošanai netiek piedāvāti atbilstoši pasākumi. 4. Produktu ar augstāku pievienotu vērtību ražošanas attīstīšana jāsvīturo, jo netiek sniegti pierādījumi par to, ka šādu produktu ražošana uzlabo pozīcijas vērtību ķēdē. 5. Lauksaimnieciskās produkcijas ražošanas konkurētspējas palielināšana, īstenojot pasākumus, kas vērsti uz vertikālās integrācijas attīstību ir norādīta, tomēr tās izmantošanai netiek piedāvāti atbilstoši pasākumi, piemēram, atbalsts pārstrādes uzņēmumam piegādes kooperatīva daļu iegādei, atbalsts iespējamo zaudējumu segšanai ilgtermiņa piegādes līgumu slēgšanas gadījumā sakarā ar nelabvēlīgām cenu izmaiņām. 14. Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības palielināšana ar ES kvalitātes shēmām ir kļūdaini formulēta, jo daļība kvalitātes shēmās nenozīmē automatisku pievienotās vērtības palielināšanos, tā ir tikai un vienīgi produkta kvalitātes apliecinājums.

SO6

Izvēlēts vajadzības ir atbilstošas, bet vairāki ex-ante 2.posma ekspertu ieteikumi par SVID elementiem nav ņemti vērā un procesa laikā netika sniegta argumentācija, kādēļ tā lemts. Attiecīgi, vērtējam, ka daļa SVID elementu nav korekti. Ieteikumi, kas nav ņemti vērā:

Stiprās puses:

8. punkts "Ievērojamās bioloģiskās lauksaimniecības platības Latvijā ir nozīmīgas bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā [134., 136]." nav iekļaujams, jo tas nav pamatots SVIDā.

Vājās puses:

bija ieteikums 1. punktu pārcelt uz "Stiprās puses". Jaunajā versijā joprojām kā vājā puse definēta: "Latvijā ir pieejamas pamestas un neapsaimniekotas ilggadīgo pļavu un ganību platības, kas potenciāli

varētu palīdzēt risināt dabisko zālāju stāvokļa uzlabošanu, veicot atjaunošanas pasākumus un turpinot to pareizu apsaimniekošanu [25., 35., 39].”

Tāpat bija aicinājums iekļaut: Aizsargājamo zālāju biotopu apsaimniekošana nav ekonomiski izdevīga, tādēļ zemniekiem trūkst piemērotas tehnikas un infrastruktūras (ceļi, caurtekas) un iespēju veikt ekoloģisko atjaunošanu. Šis sasaucas ar plānoto intervenci: LA 4.6 Zālāju biotopu atjaunošana

Iespējas:

2. punkts “Latvijā Eiropas Savienības nozīmes biotopiem un sugām vēl ir pieejama plaša fiziskā telpa, lai tās spētu pielāgotos arī klimata pārmaiņām [153., 154., 155].” nav pamatots SVIDā un tā apkopojumā. Tā arī nav taisnība, jo aizsargājamo biotopu platības ir mazākas, nekā saglabāšanai nepieciešamā mērķplatība, tādēļ pielāgošanās klimata pārmaiņām ir apdraudēta, ja nepaliekina šīs platības. Iespēja ir tā, ka ir teritorijas ar augstu atjaunošanas potenciālu.

Draudi:

bija aicinājums iekļaut drauds: Mezsaimniecības intensifikācija un ciršanas caurmēra samazināšana apdraud meža bioloģisko daudzveidību un samazina ES mežu biotopu noturību pret malas efektu un samazina konektivitāti.

Īpaši, tādēļ, ka KLP tiek atbalstīti plaši meliorācijas pasākumi, kas tieši apdraud biodaudzveidību, un uz ko norāda PAFā. Viens no pasākumiem PAFā ir: *a ban on support for new drainage systems in wetlands (including forest areas)*.

2.1. SO6.3 nodaļā tekstā minētie biotopi nesakrīt ar 117.lpp. iekļautajā tabulā (uz kuru ir atsauce tekstā) uzskaitītajiem biotopiem.

SO7:

SVID elementi un definētās vajadzības nav mainītas (salīdzinājumā ar 1.versiju).

Stiprās puses

4.Nekoptas un aizaugušas zemes pieejamība [41., 44].Nekoptas un aizaugušas zemes pieejamība ir norādīta kā stiprā puse, lai gan šādas zemes iekopšanai parasti vajag vairāk resursu (tehnikas, darbaspēka, meliorācijas). Tāpat tā ir visbiežāk mazāk auglīga, kas var savukārt ietekmēt ražību, ražošanas efektivitāti un galu galā gala produktu pašizmaksu. Norādīts, ka “Patlaban jaunajiem lauksaimniekiem uzsākt lauksaimniecisko ražošanu ir gandrīz neiespējami trūkstošās pieredzes, izglītības, sākuma kapitāla un aizdevuma nodrošinājuma dēļ.” Iegūt īpašumā nekoptu un aizaugušu zemi bez attiecīgas pieredzes, izglītības un finanšu resursiem ir drīzāk nevis ieguvums, bet gan apgrūtinājums un papildus risks. Par ko liecina arī 7. vājā puse.

Iespējas:

1.Lauksaimniecības kā nodarbošanās veida popularizēšana, lai veicinātu jauniešu motivāciju apgūt ar nozari saistītas profesijas [20];

Draudus :

vajadzētu precizēt. Pašreizējā redakcija ir neprecīza “1.Demogrāfiskā politika valstī, jaunu cilvēku migrācija un dzimstības samazināšanās utt.” Te noteikti domāta demogrāfiskā situācija, jo tā noteikti nav mērķtiecīga valsts demogrāfiskā politika veicināt migrāciju un samazināt dzimstību – kā var interpretēt pašreizējo redakciju.

Šie SVID elementi nav pietiekami pamatoti. Tiem neredz piemērotas vajadzības un intervences, lai popularizētu lauksaimniecību kā nodarbošanos jauniešu grupā.

SO8

Daži SVID elementi ir pārformulēti, daļa no ieteiktajiem formulējumiem nav ņemta vērā. Nav ņemti vērā SVID elementu atbilstība SVID kategorizācijai (Draudi)

Ir trūkumi SVID formulējumos. Piemēram, ierobežota finanšu resursu pieejamība ir norādīta gan kā Vājās puses gan kā Draudi. Būtu pārdomājami formulējumi, uz ko jau tika norādīts agrāk.

Veicināt nodarbinātību, izaugsmi, dzimumu līdztiesību, tostarp sieviešu iesaistīšanos lauksaimniecībā, sociālo iekļaušanu un vietējo attīstību lauku apvidos, tai skaitā aprites bioekonomiku

un ilgtspējīgu mežsaimniecību Sadaļā Stiprās puses SVID analīzē nav specifiski raksturotas VRG un to loma lauku attīstībā, tā vietā ļoti vispārīgi spriedumi par laukiem vipār un lauku kultūrvidi, neakcentējot LEADER specifiskos resursus – spēju iesaistīt iedzīvotājus vietējās attīstības vajadzību identificēšanā un mērķu izvirzīšanā, kopienas resursu mobilizācijā šo vietējās attīstības mērķu sasniegšanai.

No SVID izriet, ka pastāv darbaspēka trūkuma draudi D3, bet SM8 V1 runā par mazās uzņēmējdarbības veicināšanu, kas nerisina nodarbinātības jautājumus. Tas būtu gadījumā, ja būtu bezdarba problēmas, kas SVID analīzē nav minēts. Arī sociālā iekļaušana nav vajadzībās minēta, kas no pārskata skaidrojuma saprotama kā daļa no dzīves vides (SM8 V3). Arī interence neatbild uz nodarbinātības un sociālās iekļaušanas jautājumiem, bet izvēlētie rādītāji nav pietiekoši, lai to raksturotu. SM8 gadījumā nav aptverta mežsaimniecība, kas minēta SO. Nav arī vajadzību pamatojuma tekstā un SVID, uz ko jau bija norādīts iepriekš.

Vajadzību sadaļā formulējumos ir izmaiņas. Vajadzību formulējums - 7 vajadzības, kur septītā iztrūkst (Atvieglota nodokļu politika mazajiem uzņēmējiem lauku teritorijā, īpaši, uzsācējiem). Pārskatā var minēt arī saikni vietējai ekonomikai ar SO8 V2. Pie papildus ieguldījumiem tad jāmin LA20. Vajadzības neatbild uz SO8 virsraksta (Veicināt nodarbinātību, izaugsmi, dzimumu līdztiesību, tostarp sieviešu iesaistīšanos lauksaimniecībā, sociālo iekļaušanu un vietējo attīstību lauku apvidos, tai skaitā aprites bioekonomiku un ilgtspējīgu mežsaimniecību) nodarbinātības un sociālās iekļaušanas mērķiem, kas uzskatāms par vietējās attīstības veicināšanas būtiskiem trūkumiem.

SO8 vajadzības saistītas ar SO2, SO3, SO9. Ja jau tas ir saistīts ar SO3 vajadzībām, tad SM3 vajadzību tabulā tam būtu jāatspoguļojas arī SM3 intervences tabulā tā nav.

XCO

Ir palielinājies SVID elementu skaits, kas gan nedod skaidrākus formulējumus.

Ir trūkumi SVID formulējumos. Būtu pārdomājami formulējumi, uz ko jau tika norādīts agrāk. Piemēram, izvērstais apgalvojumu teksts Stipro pušu sadaļā. Stipro un Vājo pušu sadaļās ir daļa no apgalvojumiem, kas ir savstarpēji pretrunīgi, piemēram S7 un V12.

Vajadzību formulējumos nav atbildēts uz XCO virsraksta (Horizontālais mērķis — ar zināšanu apmaiņu, inovāciju un digitalizēšanu modernizēt lauksaimniecību un lauku apvidus un veicināt to pieņemšanu) mērķi modernizēt ... lauku apvidus, jo SM runā par nozari, bet ne par laukiem. SVID analīzē minēti vairāki punkti, kas norāda uz lauku teritoriju (S6, S7), tomēr SVID analīze orientējas uz nozari. No pārskata izriet, ka konsultāciju pakalpojumi tiks sniegti ne tikai lauksaimniekiem, bet arī lauku iedzīvotājiem. Bez tam, lauku iesaisti garantēs AKIS. No tā gan nav skaidrs, vai ar to ir pietiekoši, lai modernizētu laukus. Arī interence neatbild uz lauku apvidu modernizācijas jautājumiem, bet izvēlētie rādītāji nav pietiekoši, lai to raksturotu.

Intervences

XCO risinās šādu mērķu vajadzības: HORIZ, SM2, SM3, SM4, SM5, SM6, SM7, SM8. Ja tālāk LA aprakstā un intervencē ir minēts, ka XCO ir saistīts ar visiem SM, tad vai nu šiem SM nav definētas attiecīgās vajadzības vai nav sniegta atbilde uz sasaisti ar šīm vajadzībām. Tāpat nav izvēlēts neviens intervences pasākums, lai risinātu SMH V7 vajadzību, bet skaidrojumā norādīts, ka to risinās ar VLT palīdzību, savukārt, VLT aprakstā, tas neparādās. LA3 (Demonstrējumi) netiek saistīti ar kādām citām SM vajadzībām, tikai ar SMH., uz ko bija norādīts jau iepriekš. No skaidrojuma (sadaļa 8.1.) izriet, ka AKIS “attēlo zināšanu apmaiņas un atbalsta pakalpojumus starp dažādām iesaistītajām pusēm lauku teritorijās”. AKIS izpratne tiek skaidrota ar koordināciju, ko veic kontaktpunkts un AKIS apakškomiteja, no vienas puses, un esošie piedāvātie zināšanu radīšanas un pārneses pasākumi, no otras. AKIS jomas izpratne kā koordinējošs rīks ir sašaurināta, uz ko ir norādīts iepriekš.

2. Vai izvēlētās intervences sniegs ieguldījumu izvirzīto vajadzību apmierināšanā un SM mērķa sasniegšanā?

SO1

Intervenču aprakstā precizēts diferencētā TM1 apraksts, norādot, ka tiek nodrošinātas divas dažādas likmes: TMU1.1 - ISIP pamatlikme un TMU1.2 - ISIP novados ar īpašiem apstākļiem.

Intervences TM1 apraksts ir papildināts ar pamatlikmes TMU1.1 pamatojumu, balstoties uz starpību starp lauksaimnieku ienākumiem un vidējiem ienākumiem tautsaimniecībā. Tomēr šajos aprēķinos (7.punkts) ir ņemta vērā vidējā situācija, taču nav veikta nekāda diferenciacija atkarībā no saimniecību lieluma, kas ir viens no būtiskākajiem ienākumus ietekmējošiem faktoriem lauksaimniecībā.

Savukārt TMU1.2 likmei iztrūkst pamatojuma, kādēļ šī likme ir noteikta tikai par 10 EUR/ha augstāka par pamatlikmi. Iepriekšējos periodos, kad tika piemēroti līdzīgi maksājumi (MLA, ADSI), šo maksājumu likme bija ievērojami augstāka. Tādēļ nav pārliecības, ka attiecīgās intervences ar izvēlētajām atbalsta likmēm sniegs pilnvērtīgu ieguldījumu SO sasniegšanā.

TM2 (ilgtspēju sekmējošais pārdalošais ienākumu papildatbalsts) atbilstoši jaunajiem nosacījumiem var nedaudz labāk sasniegt mērķi ņemot vērā likmju palielinājumu par 6 EUR/ha, tomēr nav ņemti vērā citi būtiskie 2.posma ex-ante secinājumi; tai skaitā maksājums joprojām attiecināts uz visām saimniecībām, netiek maksāts par pirmajiem 3 ha – šie faktori samazina TM2 spēju sniegt ieguldījumu vajadzību apmierināšanā.

KLP SP 2.versijā tiek samazināts atbalsts mazām lauku saimniecībām, jo praktiski no atbalsta iespējām tiek izslēgtas 7200 saimniecības (10,4% no kopējā saimniecību skaita) ar kopējo apsaimniekoto LIZ platību 2300 ha (0,1% no kopējās LIZ), norādot, ka šo saimniecību atbalsta administrēšana ir dārgāka nekā šīm saimniecībām izmaksājama atbalsts un norādot, ka tās ir “hobija saimniecības”, kurām atbalsts netiek sniegts KLP SP ietvaros. Tomēr, ļaujot šīm saimniecībām pieteikties intervencei TM1.3, tiktu atvieglots administratīvais slogs, bet sniegts ieguldījums gan SM1 V1, V3 un V7, gan SM2 V1, gan SM7, gan SM8 V1 un V3 sasniegšanā.

Punktā 4.1.7. “Minimālajām prasībām tiešo maksājumu saņemšanai” ir dzēsts teksts, ka atbalsttiesīgā platība ir “1 hektārs, kuru var veidot vairāki lauku bloki, kuru lielums ir vismaz 0,1 hektāri”. 2.versijas tekstā ir atstāts tikai “Sliksnis 1 hektārs”.

Punktā 4.1.7. “Minimālās prasības tiešo maksājumu saņemšanai” 2. versijas teksts ir papildināts ar rindkopu “Tāpēc var secināt, ka šīs ļoti mazās saimniecības ar lauksaimniecisko darbību nodarbojas minimāli un lielāko daļu ienākumus gūst no ārpus-saimnieciskām darbībām, tāpēc tās nevar ne veicināt ilgtermiņa nodrošinātību ar pārtiku un lauksaimniecības daudzveidību, ne arī nodrošināt lauksaimnieciskās ražošanas ekonomisko ilgtspēju jebkādā nozīmīgā veidā. Tāpēc mēs esam ieviesuši minimālās platības un atbalsta summas prasības, lai izslēgtu tās mazās saimniecības, kuras drīzāk būtu uzskatāmas par "hobiju saimniecībām" un kurām KLP atbalsts būtu pārāk mazs, lai efektīvi sekmētu KLP mērķu sasniegšanu.” Tiek norādīts, ka saimniecības līdz 0,9 ha platībai nespēj efektīvi sekmēt KLP mērķu sasniegšanu un atbalsta administrēšana radītu pārmērīgu administratīvo slogu, jo administrēšanas izmaksas uz vienu lauksaimnieku būtu lielākas nekā izmaksājamā summa.

SO2

Ņemts vērā ierosinājums precizēt saņēmēju loku intervencē LA4.1.1, ņemot vērā vajadzību formulējumu un ierobežoto finansējuma apmēru. Tomēr pašreizējais saņēmēju loks joprojām ir vērtējams kā pārlietu plašs un maksimālais apgrozījums sliksnis – līdz 350 000 EUR gadā – neatbilst vidējo saimniecību klasifikācijai.

Kopējais atbalsta summas, kā arī plānotā atbalsta saņēmēju skaita palielinājums nedaudz uzlabo sagaidāmo vajadzību apmierināšanas pakāpi, tomēr izmaiņas ir salīdzinoši nelielas, lai radītu būtisku pozitīvu efektu salīdzinājumā ar iepriekš plānoto.

Izveidotas vairākas jaunas intervences – LA4.1.2, 4.1.3 un 4.1.4, kuras pamatā vērstas uz ieguldījumu citos SO (vides, klimata un labturības mērķos). Savukārt intervence LA4.1.5 ir skaidrota kā intervenci LA5 (uzņēmējdarbības uzsākšana, attīstot mazās lauku saimniecības) papildinoša, tomēr

ņemot vērā būtisko maksimālā lieluma sliekšņa atšķirību (150 000 EUR un 15 000 EUR), tās nav uzskatāmas par viena otru aizvietojošām, jo būtiski atšķiras pretendentu loks.

Intervencē LA5 ir mainīti atbalsta saņemšanas nosacījumi, kas kopumā var sekmēt labāku mērķu sasniegšanu, tomēr krass atbalsta kopsummas samazinājums par 33% un attiecīgs plānotā atbalsta saņēmēju skaita samazinājums (no 2000 līdz 1333) nozīmē vēl ierobežotāku pozitīvu ietekmi uz lauku saimniecību attīstību tieši mazo saimniecību grupā.

Vienlaikus atbalsts mazo un vidējo saimniecību grupai tiek samazināts, dzēšot intervenci LA16.2, kā mērķis bija atbalstīt inovatīvus risinājumus saimniecību līmenī, risinot SM2 V1 “Sekmēt saimn. konkurētspējas celšanu, tirgus orientāciju, īpaši mazās, vidējās saimn., jaunos lauks.” Un digitalizācijas sekmēšanu saimniecībā (SM2 V8; HORIZ V6).

SO6

Vairāku intervenču ieguldījums dažu SO6 mērķa vajadzību (kā tas norādīts KLP SP) sasniegšanā ir tikai kosmētisks, resp., tās nedaudz var uzlabot parastās bioloģiskās daudzveidības (parastu ainavā joprojām bieži sastopamu sugu, piemēram, margrietiņa, āboliņi, apputeksnētāju) stāvokli intensīvas lauksaimniecības ainavās, bet ne ES Putnu un Biotopu direktīvu objektu stāvokli. Tādēļ šo intervenču iekļaušana SO6 mērķa vajadzību sasniegšanā ir maldinoša. Seko intervenču uzskaitījums un pamatojums to neatbilstībai tām vajadzībām, kurām konkrētās intervences ir attiecinātas kā vajadzības risinošas.

Izvēlētajās intervences nesniegs ieguldījumu vajadzības “Veicināt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanos zālajos un meža zemēs, uzlabojot esošos un ieviešot jaunus pasākumus, kas nepieciešami dažādām sugām un dzīvotnēm (SM6 V1)” apmierināšanu attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanos meža zemēs, jo intervences, kas veicina bioloģisko daudzveidību, ir mērķētas tikai uz lauksaimniecības zemēm, un tieši uz zālājiem. Attiecīgi – bioloģisko daudzveidību meža zemēs šīs intervences nevar tieši ietekmēt.

Uz visa SM6 mērķa sasniegšanu tiek attiecināta intervence “TM4.6 Zālāju saglabāšanas veicināšana”. Pašreizējā redakcijā tai var būt potenciāla negatīva ietekme uz šo mērķi (skat. komentārus tabulā).

Vajadzības “Nodrošināt tipisko lauksaimniecības zemju ainavu un to elementu aizsardzību, saglabājot daudzveidīgu, vizuāli pievilcīgu un ekoloģiski funkcionālu ainavu struktūru un elementu daudzveidību (SM6 V4) risināšanai KP SP norādītās intervences ir (TM4.1) “Atbalsts par videi un klimatam labvēlīgu lauksaimniecības praksi”, (TM4.7.) “Agro-ekoloģijas prakses bioloģiskās saimniecībās” un (TM4.2.) “Ekoloģiski nozīmīgas platības” paredz tikai daudzveidīgu kultūraugu audzēšanu, kas ne veicina, ne neveicina ainavu elementu aizsardzību, kā arī nemaina aramzemes-zālāju īpatsvaru ainavā, kas ir viens no būtiskiem ainavas struktūras rādītājiem.

SO7

KLP SP intervences TM.3 2.versijas apraksta sadaļas 11. punktā “Plānotās vienības summas – definīcija” tiek norādīta neprecīza informācija par atbalsta likmēm. Ir saglabāts 1.versijas teksts, kaut gan plānotās atbalsta likmes 2.versijā ir mainījušās.

Apraksta sadaļā “2.1. SO7.4 Intervences loģika” papildus 1.versijā norādītajām intervencēm, pie SM7 ir papildus iekļauta intervence LA16 - Atbalsts EIP darba grupu projektu īstenošanai ar kopīgo iznākuma rādītāju O.1. Eiropas inovācijas partnerības (EIP) darba grupu projektu skaits. Nav skaidrs, kā tiks īpaši nodrošināta jauno lauksaimnieku līdzdalība LA16 intervencē. Pats par sevi iznākumu rādītājs O.1. neraksturo SM7 sasniegšanu. LA16 intervences aprakstā (COOP(77) – Sadarbība) netiek norādīts, ka tiks nodrošinātas kādas SM7 vajadzības. KLP SP apraksta 1.versijā bija paredzēta intervence LA16.2, ar kuru tika paredzēts risināt SM2 V1 “Sekmēt saimniecību konkurētspējas celšanu, tirgus orientāciju, īpaši mazās, vidējās saimn., jaunos lauksaimniekus”, bet esošajā 2.versijas redakcijā īpaša verība nevienai lauksaimnieku grupai netiek pievērsta, līdz ar to ir grūti novērtēt tās ietekmi SM7 sasniegšanā.

Atzinīgi vērtējams finansējuma un atbalsta saņēmēju skaita palielinājums intervences LA6 “Gados jaunu lauksaimnieku darījumdarbības uzsākšana” plānots atbalstīt 932 gados jaunus lauksaimniekus,

novirzot 37 293 729,53 EUR (iepriekš 1.versijā tika plānots atbalstīt 898 gadus jaunus lauksaimniekus, novirzot 35 947 564 EUR).

Pozitīvi vērtējams LA6 Finanšu instrumenta palielinātais pieejamais atbalsts no 100 tūkst. EUR līdz 150 tūkst. EUR vienam pretendētājam (2.versijā salīdzinājumā par 1.versijas redakciju), kā arī palielinātā kapitāla atlaide (ne vairāk par 60 tūkst. EUR, bet 1.versijā tie bija 40 tūkst. EUR), tomēr negatīvi vērtējams gala saņēmēju skaita samazinājums no 120 uz 100 plānotajiem atbalsta saņēmējiem.

Atzinīgi vērtējams LA6 Finanšu instrumenta papildinājums "Atbalstu aizdevumu veidā drīkst kumulēt ar citu investīciju atbalstu gadus jauniem lauksaimniekiem attiecībā uz vienām un tām pašām attiecināmajām izmaksām, ievērojot KLP stratēģiskā plāna regulas 75. pantā noteikto. Maksimāli pieļaujamā atbalsta summa nepārsniedz 100 000 euro." Pozitīvi, ka LA6 Finanšu instrumenta nosacījumos atceltais ierobežojums, ka zemes iegādei var novirzīt līdz 10% no kopējās aizdevuma summas. Tas sniegs lielāku iespēju jaunajam lauksaimniekam piesaistīt finanšu instrumenta atbalstu tieši viņa saimniecības attīstībai svarīgo ražošanas resursu iegādei.

Te gan jāmin, ka, piemēram, LIZ iegādei arī Latvijas mērogā tā ir neliela intervence. LIZ cenas par vienu hektāru svārstās no 2000 līdz 7500 EUR (sk. . <https://www.vzd.gov.lv/lv/videjas-darījumu-cenas-lauksaimniecibas-zemei>). 5.kvalitātes grupā vidēji 4000 EUR par hektāru. Šī intervence var nodarēt nelielu dārzenkopības un augļkopības saimniecību izveidei, kur visdrīzāk būs jāizmanto proporcionāli biežāk sezonālais darbspēks (ražas novākšanai).

Negatīvi vērtējams intervences LA.6 rezultatīvā rādītāja O.25 samazinājums no 1048 (1.versijā) un 1032 atbalsta saņēmējiem (2.versijā).

Negatīvi vērtējama un nav skaidrota atbalsta saņēmēju skaita samazināšana intervencē TM.3 (samazināts par 2361 atbalsta saņēmējiem), kaut finansējums ir pat nedaudz palielinājies (par 659 EUR).Tiek norādīts, ka KLP TM3 intervences ietvaros plānots no 2023-2027.gadam atbalstīt 1739 lauksaimnieku, novirzot 11 809 551 EUR lielu finansējumu (iepriekš 1.versijā TM3 intervences ietvaros bija plānots no 2023-2027.gadam atbalstīt 4100 lauksaimnieku, novirzot 11 810 210 EUR lielu finansējumu).

Nav skaidrs pamatojums intervences TM3 atbalsta likmes samazinājumam, kas 2.versijā ir mainītas uz 35 EUR/ha 2023. gadā līdz 45 EUR/ha 2027.gadā (1.versijā bija plānots 40 EUR/ha 2023.gadā un 42 EUR/ha 2027. gadā), turklāt tiek paredzēta "plānotās vienības minimālā summa"(28 EUR/ha 2023.gadā līdz 36 EUR/ha 2027. gadā) un "plānotās vienības maksimālā summa" (42 EUR/ha 2023. gadā līdz 54 EUR/ha 2027.gadā). Nav saprotams, kādos gadījumos atbalsta saņēmējs saņems plānotās atbalsta vienības minimālo summu un kādos – maksimālo summu (11. punkts "Plānotās vienības summas – definīcija"), jo tas netiek skaidrots. KLP SP SM7 apraksta 1.versijā visiem jaunajiem lauksaimniekiem bija viena atbalsta likme (40-42 EUR/ha).

Intervences TM.3 2.versijas apraksta sadaļas 11. punktā "Plānotās vienības summas – definīcija" tiek norādīta neprecīza informācija par atbalsta likmēm. Ir saglabāts 1.versijas teksts, kaut gan plānotās atbalsta likmes 2.versijā ir mainījušās.

Tekstā lietots komentāra kontekstā neskaidrs formulējums "Savukārt, ieviešot intervenci TM3 "Ienākumu papildatbalsts gadus jauniem lauksaimniekiem (JAL)" tiks sniegts papildu atbalsts gadus jauniem lauksaimniekiem to pirmajos saimniekošanas gados par pirmajiem apsaimniekotajiem 150 ha. KLP TM3 intervences ietvaros plānots no 2023-2027.gadam atbalstīt 1739 lauksaimnieku, novirzot 11 809 551 EUR lielu finansējumu." Joprojām nav pamatojuma, kāpēc tieši 150 ha, ja vidējā saimniecības platība šajā kategorijā ir 47 ha.Vai te domāts veicināt turpmāku zemes pašumu koncentrāciju, kas nozīmē nodarbinātības iespēju smazināšanos un rezultātā arī iedzīvotāju skaita samazināšanos laukos?

SO8

Izvēlētās intervences ir papildinātas un saistītas ar LA4.1.1, LA4.1.5, 4.1.6, LA4.4, LA5, LA16, LA19, LA20, LA9, LA1, LA2. Potenciāli var būt papildinājums ar LA4.2, kas ir bijis sākotnēji. Bez tam, LA4.2 ir minēts R39 rādītājs, kas attiecas uz lauku attīstību. Aprakstā par papildinošo ieguldījumu

nav minēts LA4.4, LA5. LA16 intervences tabulā nav minēta saikne ar SO8 vajadzībām, kaut gan ir R39, kas saistāms ar lauku attīstību. Aprakstā būtu precizējama LA20 loma, jo tas no SO8 ir izdalīts atsevišķi. Nav norādīts, kādas vajadzības SO8 tiks nosegtas ar LA9.

Vajadzība SO8 V7 (Atvieglota nodokļu politika mazajiem uzņēmējiem lauku teritorijā, īpaši, uzsācējiem) nav skaidrs, kā to risinās. KLP SP piedāvā vairākus instrumentus, kas atvieglo birokrātisko slogu. Ir vai nu jāpārformulē vajadzība norādot tālāku risinājumu vai jāsniedz skaidrojums.

Kopumā izvēlētais intervences sniegs ieguldījumu izvirzīto vajadzību apmierināšanā un SO mērķa sasniegšanā. Tomēr mērķu vērtības izvēlētais rādītājs R39 un plānotā vērtība atbalstītās 630 saimniecības nav uzskatāms par ambiciozu. Ņemot vērā rādītāja R38 vērtību 100%, kas ir formāls un LV gadījumā neko nerāda, iepriekš minētais R39 ir vienīgais, kā vērtēt mērķa SO8 sasniegšanu. Ņemot vērā SM8 mērķa specifiku, tā lielo saikne ar fondiem, kas nav KLP SP ietvaros, plašo lauku attīstības jautājumu un vajadzību spektru, nav skaidru kritēriju mērķa rādītāju definēšanā. Cits ierobežojošais faktors ir LEADER pieejas izmantošana, kur pašlaik nav skaidri saprotamas sasniedzamo rādītāju vērtības.

Intervenču tabulā/skaidrojumā būtu skaidrāk nodalāmas tiešās intervences un papildinošās, pretējā gadījumā nav skaidrs ar kādiem rādītājiem un to vērtībām mērķis tiek sasniegts.

XCO

Intervence saistīta ar TKO 1.2; 1.3; 2.1.2; 2.1.3; 2.3.2; 2.3.3; 2.4.2; 2.4.3; 2.5.2; 2.5.3; 2.2.2; 2.2.3; LA4.1.1; 4.1.2; 4.1.4; 4.1.5; 4.1.6; 4.2; 16; 19; 9; 1; 2; 3 Aprakstā minēts, ka izvēlētas 5 galvenās intervences, Nav skaidrs, kas ir piektā. Ja tā domāta AKIS, tad tā nav intervence, kas arī bija norādīts iepriekš.

Papildinošais efekts ir no šādām intervencēm : LA 4.1.1; 4.1.2; 4.1.4; 4.1.5; 4.1.6; 4.2; 19. Nav minēts, LA9.

Nav skaidrs, kā tiks nosegtā vajadzība XCO V7 (Veicināt lauksaimniecības popularizēšanu un prestiža celšanu).

Kopumā izvēlētais intervences sniegs ieguldījumu izvirzīto vajadzību apmierināšanā un XCO mērķa sasniegšanā. Tomēr mērķu vērtības izvēlētais rādītāji R1, R2, R3, R28 nav uzskatāms par ambiciozu. Ņemot vērā iepriekšējā perioda rādītājus, jaunā perioda orientāciju uz digitalizāciju, vides un klimata mērķiem, varētu sagaidīt lielāku XCO lomu KLP SP.

Intervenču tabulā/skaidrojumā būtu skaidrāk nodalāmas tiešās intervences un papildinošās, pretējā gadījumā nav skaidrs ar kādiem rādītājiem un to vērtībām mērķis tiek sasniegts.

3. Vai pareizi izvēlēti rādītāji un to vērtības ir atbilstošas mērķim un piešķirtajam finansējumam?

SO1

Veiktas izmaiņas rādītāju klāstā un vērtībās.

Rādītāja R.4 plānotā vērtība ir palielināta no 88,81% līdz 91,68% (izmantotās LIZ īpatsvars, par kuru tiek saņemts atbalsts). Šī rādītāja palielinājums var liecināt par labāku mērķa sasniegšanu, jo tiek aptverta un pakļauta KLP nosacījumiem lielāka daļa LIZ platību.

Plānotā vērtība R.5 ir būtiski samazinājusies – no 5,01% līdz 3,29%, sakarā ar plānotā atbalsta saņēmēju skaita samazinājumu riska pārvaldības pasākumiem (no 3500 uz 2300 saimniecībām). Tomēr reāli finansējumu riska pārvaldībai ir plānots palielināt par 1,5 milj.EUR, un rādītāja izmaiņas saistītas ar atšķirīgu uzskaites metodiku, jo jaunajā versijā plānotais atbalsta saņēmēju īpatsvars ir gadā, bet iepriekš – visā periodā.

Plānotā R.7 vērtība ir samazināta no 104,25% uz 101,28%, kas atbilst ex-ante 2.posma ziņojumā norādītajam, ka ar atvēlētajiem līdzekļiem nav pietiekami, lai sasniegtu plānot mērķvērtību. Tomēr esošā rādītāja vērtība nav uzskatāma par tādu, ar kuru tiktu sasniegts mērķis - atbalsta palielināšana lauku saimniecībām apgabalos ar īpašām vajadzībām.

Nav saprotams, kādēļ R.9 ir ievietots pie SM1, jo atbilstošā interence attiecas uz SM2. Arī SM1 aprakstā šis rādītājs neparādās.

Uz SO1 vairs netiek attiecināts R.35, kurš atbilstoši EK klasifikācijai attiecināms uz šo mērķi.

SO2

Nedaudz palielināta sasniedzamā vērtība, kā arī veiktas korekcijas daļējuma pa apakšpasākumiem rezultāta rādītājiem R.9 un R.39. Sakarā ar rādītāja R.9 vērtības palielinājums līdz 16,36% no saimniecību kopskaita (iepriekš 11,70%) var sagaidīt labāku mērķa sasniegšanas pakāpi. Tomēr jāņem vērā, ka būtiska daļa atbalsta saņēmēju ir plānoti intervencē 4.1.6 (atbalsts procentu maksājumiem), kur vidējā intervences summa ir paredzēta tikai 2718 EUR, līdz ar to atbalsts ir salīdzinoši neliels, kādēļ tas nav pielīdzināms ieguldījumu atbalstam saimniecību attīstībai.

Kopumā var vērtēt, ka rādītāji ir izvēlēti pareizi un vērtības ir atbilstošas piešķirtajam finansējumam, ņemot vērā līdzšinējo pieredzi un pasākumu nosacījumus.

SO6 nekorekti kā rezultātu indikators norādīts: R.17 Afforested land – šim rādītājam nav tiešas saiknes ar bioloģiskās daudzveidības palielināšanu meža zemēs (tas nav ne pamatots SVID analizē, ne intervencu aprakstā), savukārt, attiecībā uz bioloģisko daudzveidību lauksaimniecības zemēs apmežošanai ir potenciāla negatīva ietekme un arī meža zemēs ir līdzīgi, jo apmežotās platības var reģistrēt arī kā plantāciju mežu.

Nekorekti kā rezultātu indikators norādīts: R.18 Investment support to the forest sector. Investīcijas mežu sektorā Latvijas KLP SP nav paredzētas bioloģiskās daudzveidības veicināšanai.

LA12 intervencei piešķirtais finansējums ir par mazu, ņemot vērā koksnes cenu celšanos pēdējā pusgadā.

SO6 mērķa sasniegšanai nozīmīgi arī rādītāji, kas attiecas uz vajadzībām SM1 V1, V3, SM2 V1, V3, piem., rādītājs R.6 PR. Vērtētāji norādījuši, ka ir problēmas TM1 (ISIP diferenciacija) un TM2 (pārdale mazākām lauku saimniecībām) (skat. komentārus failā Apkopojuums_ex_ante2022). Ja norādītās problēmas netiek risinātas un mažas saimniecības netiek atbalstītas pietiekamā apjomā, pastāv risks, ka arī SO6 mērķi tiek sasniegti mazākā mērā.

LA10.5. piešķirtais finansējums var būt par mazu, lai sasniegtu rādītājus, jo šīs platības netiek atzītas par atbalsttiesīgām TM4.6. intervencē un atbalsta likmju aprēķins balstās gandrīz 10 gadus vecos datos par izmaksām. Likmē nav ierēķināta inflācija, piemēram, siena ruļļa cena noteikti ir mainījies, īpaši, ņemot vērā degvielas u.c. sadārdzinājumu. Ņemot vērā, ka ES zālāju biotopus nedrīkst intensificēt, atbalsta likmes reāli nosedz daudz mazāku daļu negūto ienākumu un papildu izdevumu, nekā tas bija iepriekšējā plānošanas periodā. Attiecīgi, ir risks nesaņiegt plānotās platības. Jaunajā KLP SP izmantotais likmju aprēķins balstās tajā pašā pagaidu aprēķinā, kas balstījās tikai zālāja ražībā (siena t/ha) un tika izmantots 2015. gadā un kuru ZM solīja pilnveidot, iekļaujot tajā arī uzaršanas risku un darba grūtības pakāpi. Likmē nav iekļauts arī zāles vērtība lopbarībai. Atbalsta likme 4. klasei nav koriģēta atbilstoši tam, kā pieaudzis tiešmaksājumu apjoms uz hektāru.

Ņemot vērā iepriekš minēto, ZM jāparedz monitorēt LA10.5 rādītāja R.31PR sniegumu katru gadu un, ja rādītājs netiek sasniegts, tad jāseko noteiktai rīcībai (piem., likmju pārskatīšana un uzaršanas riska vai darba grūtības pakāpes iekļaušana atbalstā un finansējuma palielināšana intervencei), kas vērsta uz rādītāja sasniegšanu.

SO7

KLP SP SM7 2. versijas apraksta sadaļā “2.1. SO7.4 Intervences loģika” papildus 1.versijā norādītājam intervencēm, pie SM7 ir papildus iekļauta interence LA16 - Atbalsts EIP darba grupu projektu īstenošanai ar kopīgo iznākuma rādītāju O.1. Eiropas inovācijas partnerības (EIP) darba grupu projektu skaits. Nav skaidrs, kā tiks īpaši nodrošināta jauno lauksaimnieku līdzdalība LA16 intrevencē. Pats par sevi iznākumu rādītājs O.1. neraksturo SM7 sasniegšanu. LA16 intervences aprakstā (COOP(77) – Sadarbība) netiek norādīts, ka tiks nodrošinātas kādas SO7 vajadzības. KLP SP apraksta 1.versijā bija paredzēta interence LA16.2, ar kuru tika paredzēts risināt SO2 V1 “Sekmēt saimniecību

konkurētspējas celšanu, tirgus orientāciju, īpaši mazās, vidējās saimn., jaunos lauksaimniekus”, bet esošajā 2.versijas redakcijā īpaša vērtība nevienai lauksaimnieku grupai netiek pievērsta, līdz ar to ir grūti novērtēt tās ietekmi SM7 sasniegšanā.

Kopumā neviennozīmīgi vērtējamas izmaiņas intervencē LA.16 (iepriekš 1.versijā LA16.1, LA16.2, LA16.3). Atzinīgi vērtējams intervences LA.16 ietvaros paredzētais birokrātiskā sloga samazinājums, nosakot, ka “Projektu atlase notiks vienā posmā - detalizēti sagatavotu projektu iesniegumu atlase (LAD), veicot labāko projektu atlasī atbilstoši projektu atlases kritērijiem pieejamā finansējuma ietvaros”, kas KLP SP 1.versijā bija sadalīts 2.posmos (AKIS apakškomiteja un LAD). Atbalstāma ir noteiktā un paredzamā atbalsta regularitāte “Projektu iesniegumu pieņemšanas kārtas plānots nodrošināt katru gadu”, un EIP darba grupu projektu īstenošanai paredzētā kopējā finansējuma palielinājums LA16 (no 12 milj.EUR 1.versijā uz 17,5 milj. EUR 2.versijā). Arī kopējo saņēmēju skaits ir palielināts (no 30 projektiem 1.versijā līdz 95 projektiem 2.versijā). Tomēr nav skaidrs pamatojums, kāpēc intervencē LA 16 ir samazināta vidējā un maksimālā atbalsta summa vienam EIP darba grupas projektam “maksimālā vidējā projekta summa līdz 300 000 EUR” (1.versijā maksimālā atbalsta summa bija 500 000 EUR, bet vidējā summa 430 000 EUR). Nav skaidrs, ko nozīmē termins “maksimālā vidējā”. Tas būtu jānorāda. Grūti novērtēt, kā šāds finansējuma samazinājums ietekmēs EIP projektu inovāciju rezultātus. Vienlaikus negatīvi vērtējama intervences LA16.3 “Produktu virzība tirgū un tūrisma pakalpojumu mārketing” un intervences LA 16.2. “Atbalsts jaunu produktu, metožu, procesu un tehnoloģiju izstrādei (saimniecības līmenī)” dzēšana.

KLP SP SM7 2. versijas apraksta sadaļā “2.1. SO7.8 Rezultātu rādītāja(-u) atlase” papildus iepriekš uzrādītajam SO7 rezultātu rādītājam R.36 CU PR “Paaudžu maiņa To gados jauno lauksaimnieku skaits, kas gūst labumu no KLP atbalsta darbības uzsākšanai, tostarp iedalījums pēc dzimuma” (ar mērķa vērtību 4110) 2.versijā SM7 tiek norādīti divi rezultātu rādītāji – R36 CU PR un R.37 CU –“Lauku apvidu izaugsme un darbvietas Jaunas darbvietas, ko atbalsta ar KLP projektiem” un katram rādītājam (R.36CU PR un R.37CU) mērķa vērtība tiek noteikta 1739. Tādā gadījumā nav saprotams, vai jauno lauksaimnieku skaits tiks uzskaitīts dubultā – vieni un tie paši 1739 atbalsta saņēmēji būs gan pie R.36, gan pie R.37.

KLP SP 2. versijas apraksta sadaļā 2.1. punktā “SO7.9 Finanšu piešķiruma pamatojums” (128.lpp.) tiek norādīts neprecīzs kopējais jauno lauksaimnieku atbalstam novirzītais finansējums. Norādīts 53,8 milj.EUR, kaut gan pēc 2.1. punktā “SO7.8 Rezultātu rādītāja(-u) atlase” norādītajām atbalsta summām sanāk 55 103 280,53 EUR.

SO8

KLP SP tekstā R37 nav, bet ir ZM atsūtītajā tabulā, tas arī ir attiecināms uz LA19; R42 nav izvēlēts un nav izvēlēts LA19. Skaidrojumu nav.

R9 attiecināms uz LA5

Saskaņā ar EK rādītāju skaidrojumu attiecībā uz SO8 ir paredzami rādītāji R37-R42. No šiem rādītājiem izvēlēti ir R39, kura vērtība ir 1739, kas ir uzskatāms par visai piesardzīgu skaitu uz ko norāda iepriekšējā perioda pieredze. Te būtu jāskaidro pamatojums. Izvēlētais rādītājs R38 Latvijas gadījumā maz ko pasaka, jo tas ir 100%. R39 vērtība 630 lauku uzņēmumu, arī vērtējams kā pieticīgs, tajā skaitā 206 no LA20. Nav izvēlēti R40-R42. No minētajiem atbilstīgi rādītāji būtu R40, R42, kas attiecas uz LEADER aktivitātēm.

Ņemot vērā LA20 nodalīšanu no LEADER, LA20 aprakstā ir rādītājs R10, R39, tomēr R10 neparādās kā rādītājs SO8 (95 sadarbības grupas, 195 personas).

SO9

Negatīvi vērtējama intervences LA16.3 dzēšana (bija paredzēts KLP SP 1.versijā), kas līdz ar to samazina iespējas sasniegt SM9 mērķus.

XCO

R rādītāji 2023. gadā nav 2024. gadā ir nedaudz, kas rada pārrāvumu zināšanu ieguvē. Uz to ir norādīts iepriekš un arī EK to minējusi, attiecas uz visiem LA. Digitalizācijas ambīcijas ir zemas, uz ko norāda arī EK. Kopējie LA1, 2, 3 LA16 rādītāji ir salīdzinoši zemi, tajā skaitā paredzētais finansējums. Komunikācijā ar EK SP atsaucas uz to, ka XCO līdzekļi ir ierobežoti, bet nesniedz skaidrojumu, kādēļ tā nav tik nozīmīga prioritāte, lai finansējumu palielinātu.

Saskaņā ar EK rādītāju aprakstu XCO ir attiecināmi rādītāji: R1-R3, R28, kas ir arī izvēlēti. R28 – 7133 personas, R1 – 23383 personas, R2 – 304 saņēmēju skaits, R3 – 0,39%, kas ir 345 saimniecības saimniecības. Nav sniegts skaidrojums par finansējuma samazināšanu, kā tas ir norādīts iepriekš.

R39 -70 saimniecības EIP ietvaros, bet R2 ir norādītas 50 EIP grupas, R1 240 personas, R39 70 EIP grupas, kopumā tas aptver lielāku skaitu ar mazāku finansējumu, kas nav skaidrots.

4. Vai šo rādītāju vērtību sasniegums dos ieguldījumu SM mērķi un atbilstošo vajadzību risināšanā?

SO1

Saglabājas visi iepriekš konstatētie riski saistībā ar nepietiekamu ieguldījumu vajadzībās, īpaši SM1 V1, V3, V4. Pie attiecīgajām intervencēm un to nosacījumiem nav sagaidāms būtisks ieguldījums minētajās vajadzībās.

KLP SP 2.versijā tiek samazināts atbalsts mazām lauku saimniecībām, jo praktiski no atbalsta iespējām tiek izslēgtas 7200 saimniecības, kuru LIZ platība ir mazāka par 1 ha, kā arī tiek samazināts atbalsts mazo un vidējo saimniecību grupai, dzēšot intervenci LA16.2

Sakarā ar izmaiņām 4.1.7. punktā nav skaidrs, vai pašlaik uz atbalstu var pretendēt par tiem atsevišķiem laukiem, kuru platība ir mazāka par 1 ha, arī ja saimniecības platība pārsniedz 1 ha. Arī šis ir būtisks atbalsta faktors attiecībā pret mazajām saimniecībām.

SO2

Apakšpasākumi un to nosacījumi ir izstrādāti ar ievērojami lielāku detalizācijas pakāpi, kas atbilst iepriekšējiem ieteikumiem. Ir palielināts finansējuma apjoms, kā arī izveidoti jauni mērķēti apakšpasākumi. Tomēr galvenajā pasākumā LA4.1.1. joprojām saglabājas ļoti plašs saņēmēju loks, līdz ar to iztrūkst pietiekama sasaiste ar mazo un vidējo saimniecību konkurētspējas celšanu (tas var tikt reglamentēts ar atbalsta saņemšanas nosacījumiem nacionālajos normatīvajos aktos). Pastāv risks, ka jaunā KLP SP versija sniegs vēl mazāku ieguldījumu vajadzībā SM2 V1, ciktāl tā saistās ar mazo saimniecību (SI līdz 15 000 EUR) tirgus orientācijas sekmēšanu, nekā iepriekšējā versija, sakarā ar mazāku atbalstāmo šīs grupas saimniecību loku.

SO6

Izvēlēto intervenču rādītāju sasniegšana dos ieguldījumu mērķa sasniegšanā un vajadzības apmierinās daļēji. Prognozējams, ka salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu, vairākas vajadzības tiks risinātas lielākā mērā un apjomā, piemēram V1 (caur papildinātu LA10.5 un jauno intervenci LA4.6) un V4 (caur LA10.1 – buferjoslas). Tomēr vairāki apsekti joprojām ir neskaidri un KLP SP netiek pietiekami ambiciozi iekļauti. Tie ir bioloģiskās daudzveidības saglabāšana meža zemēs (nav intervenču); neliela kopējā aramzemes platība konvencionālajās saimniecībās, kurai tiek plānots mērķtiecīgs atbalsts SM6 mērķu sasniegšanai dzīvotņu un sugu saglabāšanai (R31 mērķtiecīgi var attiecināt LA10.1 buferjoslu ha, LA10.2 2865 ha, TM4.2. nektāraugi 1870 ha), kas tādēļ dod salīdzinoši mazu ieguldījumu LPI uzlabošanā; uz rezultātu orientētas (piem., sasniegts noteikts sugu skaits, biotopa kvalitāte) intervences (nav iekļautas).

SM6 V1 tiks apmierināta attiecībā uz Putnu un Biotopu direktīvu objektiem zālajos un tieši uz zālāju platību, bet, tā kā netiek plānotas uz rezultātu orientētas intervences, kā arī biotopu biodaudzveidības stāvokļa uzlabošana netiek prasīta atbalsta nosacījumos, tad nav prognozējams, vai intervence dos pozitīvu ieguldījumu ES aizsargājamo zālāju biotopu aizsardzības stāvokļa uzlabošanā (tas ietver ne vien platības rādītāju, bet arī struktūru un tipisko sugu stāvokli).

Jaunā ilggadīgo zālāju definīcija būtība nonivelē ekoloģiskās atšķirības starp aramzemē sētu zālāju un ilggadīgu zālāju. Piemēram, ja zālāju uzar vienu reizi piecos gados, tad abos gadījumos uzaršana vienādā mērā iznīcina gan bioloģisko daudzveidību, kas tur veidojusies, gan uzkrāto oglekli. Attiecīgi, regulāri pārarts un atjaunots ilggadīgais zālājs nav ekoloģiski nozīmīgāks par aramzemē sētu zālāju.

Attiecīgi, KLP SP piedāvātās ekoshēmas (TM4.6.) neveicina zālāju neuzaršanu, jo atbalsta nosacījumi nav vērsti uz to, lai būtu interese zālāju neuzart vairāk par 2 gadiem.

SO7

Kopumā veiktās izmaiņas KLP SP 2.versijā ir negatīvas. Kaut arī kopējais finansējums jauno lauksaimnieku atbalstam ir palielināts par 3,74% (par 1 346 165,53 EUR), atbalsta saņēmēju skaits ir samazināts par 57% (no 4110 līdz 1739) un ir samazināta potenciālā pozitīvā ietekme uz jauno lauksaimnieku darbības atbalstīšanu SO7.

Kopumā nav skaidrs mērķis gados jauno lauksaimnieku atbalstam (SO7). Nav skaidra pamatojuma, kāpēc plānots atbalstīt tieši līdz pirmajiem 150 ha, ja vidējā saimniecības platība šajā kategorijā ir 47 ha. Vai te domāts veicināt turpmāku zemes pašumu koncentrāciju, kas nozīmē nodarbinātības iespēju smazināšanos un rezultātā arī iedzīvotāju skaita samazināšanos laukos? Ja mērķis ir sekmēt paaudžu nomaiņu, tad, iespējams, atbalstāmo jauno zemnieku skaitu varētu kalkulēt pret, piemēram, pensijas vecumu sasniegušajiem. Iespējams, te kā rādītāju varētu izmantot nevis atbalstīto jauno lauksaimnieku skaitu, bet gan, piemēram, lauksaimnieku vidējā vecuma samazināšanos vai vismaz stabilizēšanos un nepalielināšanos.

Lauksaimniecības kā nodarbošanās veida popularizēšana nav atspoguļots atbilstošajās vajadzībās un intervencēs. Starp dažādām intervencēm dominē dažādas apmācības, konsultācijas un informētības veicināšanas pasākumi.

Finanšu resursu pieejamības un LIZ iegādes jautājumu risināšanai intervenču skaits ir disproporcionāli mazāks. Finanšu instrumentam 6 mil. EUR ir arī pārāk maza intervence 100 gados jaunus lauksaimnieku atbalstam Latvijas mērogā, lai būtiski ietekmētu paaudžu nomaiņu lauksaimniecības nozarē.

SO8

SVID analīzē nav specifiski raksturotas VRG un to loma lauku attīstībā, tā vietā ļoti vispārīgi spriedumi par laukiem vipār un lauku kultūrvidi, neakcentējot LEADER specifiskos resursus – spēju iesiatīt iedzīvotājus vietējās attīstības vajadzību identificēšanā un mērķu izvirzīšanā, kopienas resursu mobilizācijā šo vietējās attīstības mērķu sasniegšanai. LEADER darbība un SVVA nav vērsta tikai uz mazajiem un vidējiem komersantiem un saimniecībām. Tās nav sociāli atstumtas grupas, ierīkšējā attīstība neliecina, ka LEADER aktivitāšu fokusēšana tikai uz šīm grupām risinātu šajā mērķī izvirzītos uzdevumus. Te būtu jāpiemin arī sociālā uzņēmējdarbība, mazo un vidējo saimniecību ekonomiskās darbības diversificēšana, blakus laukasaimnieciskajai ražošanai un ar to saistītajāmdarbībām (pārtikas pārstrāde) atbalstot arī citus nodarbinātības veidus, kas ļauj cilvēkiem palikt dzīvot laukos, bet gūt ienākumus attālinātā darbā, vai ar lauksaimniecību nesaistītās jomās - piemēram, radot nodarbinātības iespējas sociālā riska grupām - cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, senioriem utt. tradicionālās amatniecības jomā utml. Karš Ukrainā aktualizējis lauku apdzīvotību nacionālās drošības aspektā - mazapdzīvotās teritorijās ne tikai grūti nodrošināt un dārgi izmaksā dažādi sociālie pakalpojumi, bet arī palielinās nelegālas robežas šķērsošanas - kontrabandas un nelegālas migrācijas riski. Šajā sadaļā AREI eksperti izteikuši nozīmīgus komentārus, kurus vajadzētu ņemt vērā.

SO8

Tā kā finansējums nav mainīts LA19, tajā skaitā, ir samazināts LEADER aktivitātēm izdalot LA20, nav ietverts inflācijas / cenu sadārdzinājums, kas ietekmēs sasniedzamos rādītājus, tad ir riski, ka SO8 mērķi var netikt sasniegti. Uz to ir norādīts arī mūsu iepriekšējā novērtējumā. Blakus tam nav īsti skaidrs, vai mērķis, kas izteikts rādītāja vērtībā, ir pamatots ar kopējās situācijas apzināšanos. Piemēram,

nav datu, cik lielu daļu no pārstrādes uzņēmumiem veido plānotā mērķa, iznākuma vērtība. Uz to tika norādīts jau iepriekš. Rezultātā, vērtēt, cik būtisks ir intervences potenciālais ieguldījums vajadzības risināšanā, ir grūti atbildams. LEADER gadījumā – VRG būs tās, kas noteiks, kādas ir vajadzības katrā teritorijā. Šajā gadījumā veidosies arī attiecīgie rādītāji un to vērtības. Tā kā VRG nav izstrādājušas savus attīstības dokumentus, nav vienota rādītāju sistēma, vērtējumu varēs dot tikai pēc dokumentu izstrādes. Ņemot vērā, LEADER naudas apjoma sarukumu, var pieņemt, ka jaunajā periodā iespējas risināt vietējās attīstības jautājumus laukos var samazināties. Atteikšanās no sociālo jautājumu risināšanas laukos, (vajadzībās nav punkta par šo jautājumu un nav arī izvēlēts R42 rādītājs), norāda uz kopējā definētā mērķa nepilnīgu risinājumu.

XCO

Salīdzinoši ar pagājušo periodu samazināts finansējums un daļēji arī labuma guvēju skaits, ņemot vērā sadārdzinājumu var ietekmēt sasniedzamos rezultātus. Izvēlētas ambīcijas ir pieklusinātas, kas nav skaidrotas. Samazinot finansējumu un palielinot EIP iznākuma rādītājus, ir vēlme aptvert lielāku dalībnieku skaitu, kas var pazemināt pētījumu dziļumu. Pašlaik neskaidra ir XCO ietekme uz lauku iedzīvotāju vajadzību apmierināšanu pēc zināšanām, jo vajadzības orientējas uz nozari. Ņemot vērā XCO transversālo raksturu, būtu ieteicama zināšanu, prakses rīkos integrēt jaunās ES iniciatīvas.

Ņemot vērā plānotā perioda finansējuma samazinājumu, tā devums var būt mazāks nekā iepriekšējā periodā un ietekmēs vajadzību risināšanu. Mērķis nav balstīts kvantifikācijā, piemēram, cik vajag apmācīt (ir norādīta mērķa vērtība, bet nav skaidrs, cik šī mērķa vērtība apver vajadzību un vai ar to pietiek, lai atrisinātu problēmu) u.tml. Ņemot vērā kopējos rādītājus par mācībām, inovāciju nepieciešamību laukos, ir paredzams, ka plānotās vērtības un atbilstošais finansējums var segt mērķi tikai daļēji., par ko ir norādīts jau iepriekš.

Papildus par vides bloku:

1) Ilggadīgo zālāju definīcija

Ņemot vērā kopējo lauksaimniecības intensifikāciju, aicinām iekļaut definīcijā aparšanas kritēriju, definējot, ka ilggadīgs zālājs ir zālājs, kas netiek uzarts (arī pārsēšanai vai ielabošanai) vairāk nekā 5 gadus. Regula šādu iespēju paredz. Latvijas situācijā, ja mēs neņemam vērā šo iespēju, tad mēs neizmantojam SVID definēto stipro pusi “Salīdzinoši liela daļēji ielabotu ilggadīgo zālāju platība ar potenciālu uzlabot bioloģiskās daudzveidības stāvokli un nodrošināt pārvietošanās koridorus (zaļā infrastruktūra) ES zālāju biotopu sugām”, bet gluži otrādi – mazinām šo resursu un tā izmantošanas iespējas “Zaļā kursa” iedzīvīnāšanai nākotnē.

2) Lauksaimnieciskās darbības definīcija

4.1.1.2.3. Ilggadīgie zālāji

Lauksaimnieks veic lauksaimniecisko darbību, ja:

Zālāji ir noganīti vai nopļauti un zāle novākta līdz dalībvalsts noteiktam datumam.

Attiecībā uz zālāju platībām, kas atzītas par Eiropas Savienības zālāju biotopiem vai putnu dzīvotnēm, saskaņā ar Biotopu direktīvu 92/43/EEK vai Putnu direktīva 2009/147/EK, var tikt noteiktas citas atkāpes apsaimniekošanas režīmā, kas ir saskaņā ar nacionālajiem normatīvajiem aktiem par šādu teritoriju apsaimniekošanu (ievērojot agrovides intervences - LA10.5 zālāju biotopu apsaimniekošanas nosacījumus).

Rosinām papildināt izņēmumu ar zālājiem, kas atjaunoti LA4.6. intervencē un papildināt ar atkāpēm apsaimniekošana s režīmā, kas saskaņotas ar DAP:

Attiecībā uz zālāju platībām, kas atzītas par Eiropas Savienības zālāju biotopiem vai putnu dzīvotnēm, saskaņā ar Biotopu direktīvu 92/43/EEK vai Putnu direktīva 2009/147/EK, vai atjaunotas intervencē LA4.6, var tikt noteiktas citas atkāpes apsaimniekošanas režīmā, kas ir saskaņā ar nacionālajiem normatīvajiem aktiem par šādu teritoriju apsaimniekošanu vai ar DAP zālāju biotopu eksperta saskaņojumu (ievērojot agrovīdes intervences - LA10.5 zālāju biotopu apsaimniekošanas nosacījumus).

3) LA4.6 Bioloģiski vērtīgo zālāju atjaunošana

Rosinām papildināt projektā atļauto darbu uzskaitījumu (daļa not tiem jau ir iekļauti papildu skaidrojumā, tomēr atbalsta pieteicējam būtu skaidrāk, ja visi nozīmīgākie būtu uzskaitīti).

Projektā var tikt iekļauta sekojošu darbu veikšana:

- 1) koku un krūmu novākšana, krūmu atvašu ierobežošana;
- 2) atvašu, koku un krūmu atlieku novešana no lauka;
- 3) vairākkārtēja ar kokaugiem vai ekspansīvām lakstaugu sugām aizaugušu platību pļaušana, tai skaitā ar rokas darba rīkiem, un biomasas novākšana;
- 4) pirmreizēja apauguma novākšana meliorācijas grāvjos, vēsturisko virszemes noteces grāvju atjaunošana, novācot un izvācot apaugumu un sanesumus, lai veicinātu virszemes ūdens noteci (*nav pieļaujama grāvju padziļināšana, gultnes maiņa un jaunu meliorācijas sistēmu izveide*);
- 5) zālāja virsmas līdzināšana, lai likvidētu ciņus (izņemot ķikuta dzīvotnēs), kurmju un mežacūku rakumus, rises, izaru vagas, kas radušās vēl pirms zālāja fāzes t.sk. frēzēšana- pirms zālāju virsmas līdzināšanas uzkrājušās kūlas un apauguma novākšana;
- 6) atjaunojošā pļaušana vai atjaunojošā noganīšana;
- 7) ES aizsargājama zālāja biotopam atbilstoša Latvijas izcelsmes sēklu siena/zāles vai sēklu maisījuma izsēšana un zālāja virsmas sagatavošana izsēšanai un pirmreizēji sēto sugu ieaudzēšanas darbi (ecēšana, diskošana, pievelšana, nezāļu applaušana u.tml.);
- 8) piebraucamo zālāju apsaimniekošanai funkcionālo ceļu sakārtošana (t.sk. caurteku atjaunošana);
- 9) infrastruktūras izveide ganību dzīvnieku ganīšanas funkciju nodrošināšanai